

Список використаних джерел:

1. *Тюрменко ІІ.* Проблеми української державності в діяльності та науковій спадщині І.Огієнка // Автореферат дисертації д-ра історичних наук КНУ ім. Т.Г.Шевченка. — К., 2000.
2. *Марушкевич А.А.* Актуальні проблеми науково-педагогічної спадщини І.Огієнка // Навчально-методичний посібник з педагогіки. — К., 2005. — 340 с.
3. *Марушкевич А.А.* Науково-педагогічна спадщина І.Огієнка // Правда Ярославичів. — К., 1998. — 336 с.
4. *Ляхоцька Л.Л.* Виховний потенціал рідної мови в творчій спадщині І.Огієнка. — К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2000.
5. *Heinrich Sommerfeld Deutsche Familie: gestern und heute* // Guten Tag. — 1993. — №3.
6. *Бакуліна Н.М.* Джерела толерантності // Дзеркало тижня. — 2001. — С.18.
7. *Dietmar Neumann Pädagogische Tendenz* // Moderne Pädagogik. — 1998. — №1.
8. *Джигун В.* Тут потребують нашої допомоги // Урядовий кур'єр. — 1992. — №11. — С.16.
9. *Джигун В.* Хеннеке Граф фон Бассевітц. Ми бачимо перспективи // Урядовий кур'єр. — 1992. — №9. — С.16.
10. *П'ятериков С.* Гімназія з німецьким акцентом // Дзеркало тижня. — 2000. — №34. — С.18.

The difficult question facing Ukraine today is to bring up the new generation of Ukrainians who will be proud of their nationality, history, progress etc. It's worth referring to the views of the prominent teachers of the past which may help to solve the problems of contemporary pedagogics.

Key words: contemporary pedagogics, Ukrainian-German relations, upbringing, independent, bilingual school. Bologna process.

Отримано: 5.09.2006 р.

УДК 070(477)(092)

А.С.Попович

Кам'янець-Подільський державний університет

ЗАСАДИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРАЦЯХ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті розглядаються погляди Івана Огієнка на мовні аспекти преси, акцентовано на його вимогах до працівників пера. Також увагу зосереджено на вивченні студентами-журналістами Кам'янець-Подільського державного університету дисципліни “Українська мова в засобах масової інформації”.

Ключові слова: засоби масової інформації, сучасна українська літературна мова, фахова підготовка, преса, журналісти.

Основним знаряддям праці журналістів є мова. Слово в мас-медіа має надзвичайну силу: коли воно з'являється один раз у телевізійній мові або на сторінках преси, воно миттєво підхоплюється масовою аудиторією та проникає в мову.

Іван Огієнко зауважував: “Преса — то головний двигун розвитку рідної мови. Кожне видання, якого б фаху не було воно, мусить вида-

ватися тільки зразковою соборною літературною мовою й соборним прависом" [2, с.22].

Мова мас-медіа є своєрідним дзеркалом сучасної літературної мови, бо засоби масової комунікації (ЗМК) відіграють у сучасній літературній мові роль головного чинника сприймання лексичних інновацій, поширення й узвичаєння їх у масовій свідомості читачів (слухачів, глядачів) [4, с.32].

Слово журналістів сьогодні є провідним у формуванні культури спілкування. Адже *"... динаміка мовних норм визначається не сферою художнього стилю, що було характерне, наприклад, для ХІХ ст. чи першої половини ХХ ст., а сферою засобів масової інформації. Тут відбуваються живомовні процеси, виразно простежуються тенденції розвитку мови"* [1, с.40].

Тому важливим є питання професійної підготовки студентів-журналістів.

Мета нашої статті — проаналізувати вивчення студентами спеціальності "Журналістика" дисципліни "Українська мова в засобах масової інформації".

Ця дисципліна введена до навчальних планів підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр".

Лінгвістичний аспект діяльності засобів масової інформації — преси, радіо, телебачення — становить важливу проблему в мовознавстві. Якщо про український газетно-публіцистичний стиль як в історичному плані, так і на синхронному зрізі маємо чимало праць (І.Білодід, А.Москаленко, В.Русанівський, М.Жовтобрюх, Г.Колесник, К.Ленець, Д.Баранник, С.Єрмоленко, В.Жайворонок, Т.Коць, О.Стишов, І.Самойлова, Н.Дзюбишена-Мельник та інші), то вивчення специфіки радіо- і телемовлення, газетно-публіцистичного стилю, вироблення відповідних теоретичних засад і практичних рекомендацій потребує ще значних зусиль, які мають бути спрямовані насамперед на поліпшення роботи засобів інформації, роль яких в утвердженні національної культури, у формуванні громадянського суспільства та вихованні морально-етичних норм суспільства незаперечна [3, 5].

Сьогодні студенти факультетів журналістики можуть послугуватися підручником "Сучасна українська мова" О.Пономаріва, В.Різуна, Л.Шевченко [5]. Прикро, але в наступних виданнях цього підручника (наприклад, 2005 року) ремарки "для студентів факультетів журналістики" вже немає і тому з нього вилучено матеріал фахової журналістської спрямованості. До того ж, маємо посібники М.Яцимірської "Культура фахової мови журналістів" [6] та О.Сербенської "Культура усного мовлення" [3].

З огляду на вище зазначене зрозуміло, що роботи із науково-методичного та інформаційного забезпечення дисципліни "Українська мова в засобах масової інформації" попереду ще багато. Цього можна досягти лише спільними зусиллями викладачів різних вишів України.

Дисципліна "Українська мова в засобах масової інформації" тісно пов'язана з професійною підготовкою журналістів на Україні. Адже для майбутніх журналістів важливим є оволодіння майстерністю комунікації як в усній, так і в писемній формі. Журналіст високої квалі-

ліфікації мусить опанувати закономірності й тенденції розвитку сучасної мови на різних її рівнях.

Завдання курсу — дати основні відомості про фонетичну систему, лексичний склад і граматичну будову сучасної української літературної мови; допомогти студентам опанувати її літературні норми; з'ясувати способи використання мовних одиниць у засобах масової комунікації (відповідно до норм сучасної української літературної мови); проаналізувати найтипівіші помилки, які подибуємо на сторінках газет, у радіо- й телепередачах і віднайти шляхи усунення таких огріхів.

Дисципліна складається з таких розділів:

1. Вступ (поняття «літературна мова», «національна мова», «загальнонародна мова», «мовна норма», «культура мовлення». Писемна та усна форми літературної мови. Стили мовлення. Походження, історичний розвиток української мови. Її місце серед мов світу та слов'янських мов. Розвиток окремих мовних стилів. Роль журналістів у становленні й збагаченні публіцистичного стилю. Мовна культура сучасної української журналістики. Мовленнєва діяльність як творчість. Закономірності функціонування української мови у засобах масової комунікації. Характеристика і взаємозв'язок різних мовознавчих курсів у системі журналістської освіти).

2. Фонетика та орфоєпія і культура усного мовлення журналіста. Фонологія. Графіка і орфографія української мови.

3. Лексикологія і лексикографія української мови.

4. Фразеологія і збагачення засобів вираження в журналістському тексті.

5. Словотвір як учення про структуру і творення слів.

6. Граматика (морфологія та синтаксис).

7. Синтаксис і семантика тексту як журналістського твору.

При вивченні дисципліни більша увага приділяється розглядові мовних фактів з точки зору стилістики. Адже для журналістів важливе не тільки засвоєння теоретичних основ сучасної української літературної мови, а й вироблення чуття мови та стилістичних навичок.

Пропонований курс має важливе значення у підготовці фахівця-журналіста, оскільки журналістика як різновид громадсько-політичної діяльності нерозривно пов'язана з конкретними умовами матеріального життя суспільства, відіграє значну роль у суспільному, політичному і культурному житті.

Студенти спеціальності “Журналістика” факультету української філології та журналістики Кам'янець-Подільського державного університету на I курсі вивчають фонетику, орфоєпію та культуру усного мовлення журналіста, фонологію, графіку та орфографію української мови.

У вступних лекціях викладач ознайомлює зі змістом і завданнями курсу; походженням та історичним розвитком української мови; поняттями “літературна мова”, “національна мова” та “загальнонародна мова”; формами літературної мови; типами норм літературної мови; стилями сучасної української літературної мови та особливостями публіцистичного стилю; станом мовної культури сучасної україн-

ської журналістики; роллю журналістів у становленні й збагаченні публіцистичного стилю.

Упродовж наступних лекційних занять опрацьовуються питання характеристики і класифікації звуків української мови, фонологічної системи української мови, фонетичного членування мовного потоку, виразності мовлення та структурно-інтонаційної організації тексту, невербальними засобами спілкування у практиці журналіста, орфоepією, засобами милозвучності української мови і творенням образу звуком, графікою та орфографією української мови.

Основне завдання практичних і лабораторних занять — навчити студентів спеціальності “Журналістика” свідомому користуванню звуковою матерією мови з метою досягнення високої ефективності їхньої праці.

Часто на заняттях використовуються проблемні методи, проводяться дискусії, наприклад, “Чи варто виділяти інформаційний стиль”; виконуються вправи і завдання; проводяться тренінги, наприклад, “Методика розвитку голосових реєстрів журналіста”:

Поради для виконання: вправу починають виконувати з верхнього реєстру, поступово переходячи до нижнього. Читати уповільнено, поступово включаючи різні резонатори — піднебіння, порожнину носа, лобові пазухи, грудну клітку.

Аквалангіст

Щоб оволодіти грудним реєстром,
На мить стаю аквалангістом.
Все нижче опускаюсь, нижче,
А дно морське все ближче, ближче,
І хоч не легко вже спускатись
У чарівне царство це підводне,
Та нам ще треба домагатись
Щоб слово й тут було природне

Цікавими для студентів є різноманітні творчі завдання:

- скласти і відтворити вголос невелике інтерв'ю будь-якої тематики (студенти працюють у парах);
- охарактеризувати темп і тембр голосу теле- або радіожурналіста (на вибір), зазначити його прізвище та ім'я, назву передачі та канал;
- пояснити твердження: “*мовний голос — результат складної фізіологічної та психічної діяльності людського організму, стимулюється інтелектом мовця, його емоціями, волею*” та окреслити коло людських почуттів і переживань (не менше 20), які впливають на характер голосу;
- придумати фрази, у яких вигук *ой* може передавати: здивування або захоплення, бажання чогось, осуд або негативну оцінку факту, нетерпеливість, фізичний біль, жах або переляк, погрозу, убоління, сумнів;
- підготувати повідомлення “Спостереження за рухами тіла тележурналіста” (на вибір) та заповнити картку спостережень;
- виконати тест “Чи розумієте Ви мову міміки?": на малюнку зображено 12 виразів обличчя, які віддзеркалюють емоційний стан людей. Спробуйте їх розшифрувати;

- описати коротко манери, пози і жести свого однокласника чи однокласниці. Зазначити, чи задовільними є їх поза, рухи, вираз обличчя, а якщо вони застосовують жестикуляцію рук, то відзначити вид і якість цих жестів. Усі інші мають визначити про кого йдеться в описі;
- підготувати міні-повідомлення на обрану вами тему. Продумайте міміку, жести та інтонацію. Виголосити повідомлення;
- у поданих текстах публіцистичного стилю віднайти орфографічні помилки та пригадати правила.

Упродовж лабораторних занять майбутні фахівці виконують артикуляційно-акустичну характеристику голосних і приголосних звуків; усвідомлюють зміни голосних і приголосних у мовленнєвому потоці; вчаться писати фонетичну і фонематичну транскрипції та записувати текст за допомогою умовних знаків, які регулюють інтонацію мовлення тощо.

При підготовці до занять студенти-журналісти послуговуються матеріалами Електронної бібліотеки Інституту Журналістики (<http://journalib.univ.kiev.ua>), зокрема публікаціями в часописах “Наукові записки Інституту Журналістики” та “Слово і стиль” та Інтегрованою лексикографічною системою. Словники України (В.А.Широков, І.З.Шевченко, О.Г.Рабулець, М.М.Пещак, О.М.Костишин. — К., 2004). Також вони працюють з таблицями: “Рекомендації щодо техніки усного мовлення журналіста”; “Мімічні ознаки різних емоційних станів”; “Загальноприйнята міміка в комунікації українців і деяких європейських етносів”; “Жести”; “Постава”; “Членування мовного потоку”; “Класифікація невербальних засобів спілкування”; “Знаки для партитури тексту”; “Настанови блискучого ритора початку ХХ ст., юриста і письменника А.Ф.Кони” і т.ін.

Сьогодні через кожного окремого журналіста впроваджується мовна політика держави загалом. Тому ЗМК повинні відігравати дедалі вагомішу роль у розвитку літературної мови, у збагаченні її словника. Адже професіоналізм і компетентність журналіста, його ставлення до слова, скрупульозність, його майстерність, під чим варто розуміти й вміння лаконічно, доступно, образно викладати думки, забезпечують ефективність і правильність сприймання їх читачем. А правильному розумінню допомагає насамперед системність, нормативність мовних засобів, тобто мова газети і правопис тексту мають бути нормативними, літературними.

Вважаємо, що кожен студент-журналіст має збагнути “заповіді” І.Огієнка та втілювати їх у своїй майбутній практичній діяльності:

1. *“Преса й взагалі всі видання мусять плекати ідею всенародної єдності народу, як підставу його сили й єдності літературної мови”;*
2. *“Мовним редактором, як і коректором при виданні, мусить бути тільки особа, що досконало знає свою соборну літературну мову й вимову та свій соборний правопис, як також глибоко розуміє свої рідномовні обов’язки”;*
3. *“Кожне поважне видання конче мусить мати доброго мовного редактора й коректора. Не вільно випускати ніяких видань без відповідної мовної редакції”;*

4. “Особа, що не знає добре своєї соборної літературної мови та своїх рідномовних обов’язків, не може бути робітником пера”;

5. “Усі працівники пера <...> мусять постійно й невпинно збільшувати свої знання літературної мови”;

6. “Усі видавці мусять <...> видавати твори тільки соборною літературною мовою й соборним правописом”;

7. “Преса, що видається тільки говірковими мовами й місцевим правописом, сильно шкодить одности свого народу й спинює розвиток соборної літературної мови”;

8. “Видання для селян треба писати не говірковою мовою, але літературною, тільки просто й зрозуміло” [2, с.22-23].

Список використаних джерел:

1. *Коць Тетяна*. Мова відкриває нові можливості // *Культура слова*. — Випуск 60. — К., 2002. — С.39-43.
2. *Огієнко Іван*. Наука про рідномовні обов’язки. — Львів: Українська Академія Друкарства; видавництво “Фенікс” при сприянні фонду “Відродження”, 1995. — 46 с.
3. *Сербенська О.А.* Культура усного мовлення. Практикум. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 216 с.
4. *Стишов О.А.* Українська лексика кінця ХХ століття: (На матеріалі мови засобів масової інформації). — К.: Пугач, 2005. — 388 с.
5. *Сумасна українська мова / О.Д.Пономарів, В.В.Різун, Л.Ю.Шевченко та ін.* — К.: Либідь, 1991. — 312 с.
6. *Яцимирська М.Г.* Культура фахової мови журналіста. — Львів: ПАІС, 2004. — 332 с.

The article focuses on Ivan Ohienko’s views on the language aspects of mass media, his claims towards pressmen. The discipline “Ukrainian in mass media” as it is studied by the journalist students of Kamjanets-Podilsky is paid attention to.

Key words: mass media, Modern Ukrainian, Ukrainian in mass media, professional training, press, journalist.

Отримано: 20.09.2006 р.